

ČETIRI ODJEVNA KOMPLETA KAO ZAČETAK ZBIRKE REKONSTRUIRANIH NOŠNJI

Ivana Vuković
Etnografski muzej Split
Iza Vestibula 4
HR-21000 Split
ivana@etnografski-muzej-split.hr

UDK 391.2:086.3
Prethodno priopćenje
Preliminary communication
Primljeno/Received: 24.06.2022.
Prihvaćeno/Accepted: 1.07.2022.

Radom se žele predstaviti četiri studijske rekonstrukcije ženske nošnje Splita i otoka Brača, koje su u cijelosti osmišljene i realizirane u Etnografskom muzeju Split, a čine osnovu oko koje se formirala Zbirka rekonstruiranih nošnji. Nastojat će se skrenuti pažnja na važna mjesta u promišljanju rekonstrukcije tradicijskog odijevanja uopće, prema predlošcima različite pisane, likovne, usmene i ine sekundarne dokumentacije. Posredno se ukazuje na značaj dokumentiranja sadašnjosti u okvirima institucionalnoga muzejskog djelovanja.

Ključne riječi: *Zbirka rekonstruiranih nošnji, žensko tradicijsko odijevanje, Split, Brač, (folklori) kostim, dokumentiranje sadašnjosti*

O Zbirci rekonstruiranih nošnji

Zbirka rekonstruiranih nošnji jedna je od 23 muzejske zbirke Etnografskog muzeja Split, ustanove koja 2022. godine obilježava 112 godina institucionalnog djelovanja. Ona je ujedno i najmlađa zbirka ovoga muzeja; osnovana je 2001. godine, iz muzejske perspektive rečeno - sasvim recentno.¹

Budući da se u nazivu ove zbirke nalazi izraz *nošnja*, koji je često sljubljen s drugim, etnologima bliskim, terminom u sintagmu *narodna nošnja*, kratko ćemo se na njih osvrnuti. Kao prvu odrednicu navedimo kako ovaj danas široko korišten i poznat izraz narodna nošnja samome narodu kojemu se atribuirala nije bio znan. Ljudi su svoju odjeću nazivali *robom*, *ruhom*, *opravom* i dr. Također, u 19. stoljeću kada se počinje koristiti, termin narodna nošnja je već opterećen simbolikom nacionalnih i nads nacionalnih identiteta (vidi Kale 2008), a u vrijeme kada se udomaćio, tradicionalna odjeća već je bila izišla iz svakodnevne uporabe. „[K]ao jedan od najuočljivijih aspekata materijalne kulture,

---

¹ Osnovala ju je muzejska savjetnica Sanja Ivančić koja je u tome imala podršku ravnatelja Muzeja dr.sc. Silvija Braice. Vođenje Zbirke preuzela je 2011. godine Ivana Vuković, viša kustosica Etnografskog muzeja Split.

narodna nošnja kontinuirano se shvaćala, odijevala te predstavljala (...) kao istaknuti simbol nacionalnoga, zavičajnoga i lokalnoga identiteta te je, kao takva, u određenim razdobljima i kontekstima bila iskorištena, preoblikovana ili reinterpetirana – od 'stvaranja nacije' u prvoj polovici 19. st. do sadašnjosti“ (Bušić 2016:47).²

Premda se građa ove zbirke snažno naslanja na tradicijske oblike odijevanja prve polovice 20. stoljeća, katkad i starije inačice, upravo je sadašnjost, odnosno korištenje, preoblikovanje i reinterpetiranje nošnje u recentnom vremenu polazište formiranja *Zbirke rekonstruiranih nošnji* te okosnica pri promišljanju njezina razvoja. U tom kontekstu izdvajamo dvije dominantne sfere primjene na koje se odnosi odjeća iz Zbirke, a tiču se javnog prostora. Prva je i najznačajnija njezina uporaba prilikom scenskog predstavljanja narodnih plesova i pjesama u izvedbi raznih amaterskih i jed(i)nog nacionalnog profesionalnog folklornog ansambla. U tom smislu ističemo kako je veći dio predmeta ove zbirke pribavljen od *Posudionice i radionice narodnih nošnji* iz Zagreba, ustanove „koja se bavi prikupljanjem, iznajmljivanjem, rekonstrukcijom, obnovom i restauracijom narodnih nošnji, folklornih kostima i tradicijskih tekstilnih predmeta“ (<https://www.pirn.hr/o-nama/razvoj-ustanove>), čime se bilježi i djelatnost ove u nacionalnim okvirima jedinstvene ustanove osnovane još sredinom 20. stoljeća, 1948. godine.

Prikazivanje hrvatskog folklora na sceni započelo je tridesetih godina 20. stoljeća u organizaciji *Seljačke sloge*, kulturno-prosvjetne organizacije *Hrvatske seljačke stranke* (Vitez 2016:11), a upravo u tom vremenu vidimo kako nošnja, uz uobičajen svakodnevni kontekst, poprima i jedan sasvim novi – ona polako postaje (folklornim) kostimom. S vremenom, u sljedećim desetljećima, nošnja u potpunosti iščezava iz odjevnog repertoara korištenog za svakodnevne i svečane osobne svrhe, odnosno *odijevanja za sebe*, a postaje *odjećom za drugoga*. Tradicijsko odijevanje tako nije nikada nestalo, samo je promijenilo svoj status: „iz statusa živog i aktivnog protagoniste u status pasivne *baštine*“ (Ivančić 2004:140) sa snažnim simboličkim nabojem.

---

² Iako se ovdje ne bavimo tumačenjem upotrebe nošnji i pridodanih im simboličnim značenjima kroz vrijeme, držimo da nije naodmet istaknuti višestruke funkcije koje ona obuhvaća: identitetske, umjetničke, političke, zabavljачke, turističke, medijske (ibid.:59).

Ivančić opaža kako je prelaskom na scenu „neminovno došlo do djelomičnog ili potpunog preoblikovanja, pa i potpunog iščezavanja (...) autohtonih osobina [tradicionalnih odjevnih oblika]. Predočava se jednodimenzionalno, obično u svom 'najsvečanijem' obliku, odnosno najpopularnijem modalitetu. Zapostavljaju se neugledni, a naglašavaju likovno atraktivni segmenti kompozicije. Istim načelom iz odjevne kompozicije potpuno se izbacuju oku nevidljivi dijelovi ili se određene vrste predmeta stapaju s drugima u potpuno novi predmet koji ne odgovara prezentiranoj odjevnoj slici. Odnos detalja prema cjelini je neusklađen: krojevi i ukrasni detalji su uopćeni, predimenzionirani ili minimalizirani“ (2006)³. Osobito je važno ovdje istaknuti kako se pri izradi odjevnih kompleta koje predstavljamo u ovome članku nisu se koristili prečaci, odnosno nastojalo se pedantno voditi računa o međusobnim razmjerima odjevnih dijelova, o ukupnom skladu kompleta, uvažavala se kvaliteta tkanina, kroj i svi pojedinačni predmeti cjeline, kao i detalji. Ove značajke poštovane su u najvećoj mogućoj mjeri što je, smatramo, rezultiralo izradom visoko kvalitetnih kompleta.

Druga primjena kompleta iz Zbirke usko je povezana s danas dominantnim gospodarskim granama u Dalmaciji, ugostiteljstvom i turizmom. Lokalne tradicije i zamišljeni mediteranski stil života koji se *nudi turistima* (spomenimo i donedavni slogan Hrvatske turističke zajednice „Mediteran kakav je nekad bio“⁴), predstavlja se, među ostalim, i *narodnom nošnjom*, odnosno kostimima čija je osnovna funkcija evokacija *nekadašnjih* vremena. Stoga je Muzej često uporište pojedincima u potrazi za stručnom pomoći pri kreiranju (rjeđe repliciranju) kostima nadahnutima nošnjom kakvom je poznajemo približno do Prvoga svjetskog rata. Korisnici Muzeja paze da su simbolički kapitali odjeće ovog tipa (po njihovim kriterijima) zadovoljeni, dok istovremeno traže što prihvatljiviju (financijski i tehnikama izrade) i prilagođeniju odjeću. Potonje se odnosi ponajprije na uporabu

---

³ Etnografski muzej Split sudjelovao je 2006. godine na stručno-znanstvenom skupu *Predstavljanje tradicijske kulture na sceni i u medijima* u organizaciji Instituta za etnologiju i folkloristiku i Hrvatskog etnološkog društva u povodu četrdesete godišnjice zagrebačke Međunarodne smotre folklor. Kolegica Ivančić tom je prilikom priredila izlaganje pod naslovom *Narodna nošnja: mega zvijezda medijskog i scenskog predstavljanja Hrvatske*.

⁴ Ovaj je slogan gotovo petnaest godina bio službeni slogan Hrvatske turističke zajednice. Godine 2015. zamijenio ga je još uvijek aktualan slogan „Hrvatska puna života“.

tijekom ljetnih mjeseci kada je turistički pritisak na priobalni dio Dalmacije najsnažniji pa sami korisnici često naglašavaju potrebu za laganim tkaninama te sugeriraju redukciju broja odjevnih predmeta, sve kako bi turističko-ugostiteljski djelatnici odjeveni u ove kostime lakše podnosili visoke temperature.

Mada su predmeti za ovakve namjene kvantitativno dominantni u Zbirci, ona je nastala oko jedne sasvim druge jezgre i ideje. Naime, tijekom posljednjih desetljeća 20. stoljeća pojavila se na modnoj sceni Splita i Trogira nekolicina modnih dizajnera koji su inspiraciju pronalazili u lokalnoj tradicionalnoj odjevnoj baštini. Možemo reći da je idejni začetak Zbirke upravo želja da se zabilježi taj svojevrsni lokalni fenomen, odnosno suvremene kreacije kao interpretacije tradicijskog odijevanja u izvedbi vrsnih domaćih kreativaca. K tomu, tadašnja splitska tekstilna tvornica Uzor imala je u svojoj ponudi muško odijelo nadahnuto splitskim *veštitom*, koje se također željelo uključiti Zbirkom.

1: kreacije Božene Martinčević na gostovanju izložbe *Spli'ska grandeca* u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu, u lipnju 1998. g., foto: Lidija Labrović-Mataić, A 8191

2: modne kreacije kao dio izložbe *Spli'ska grandeca* u rujnu 1998. g. u Etnografskom muzeju Split, foto: Anka Đerek, A 8217

Bilježenje rada lokalnih dizajnera „oslonjenih“ na odjevnu tradiciju je 1998. godine bilo javno vidljivo na izložbi pod nazivom *Spli'ska grandeca* autorice Sanje Ivančić. Tada su, među originalima splitske nošnje iz fundusa Muzeja, izložene i *modne kreacije* kao interpretacije tradicijske splitske odjevne baštine.

To su radovi splitske modne kreatorice Božene Martinčević (1939. – 2020.) koja je izradila ženski i muški komplet prema likovnom modelu iz mape nošnji *Das was verschwindet* Ludwiga Salvatora iz 1905. godine. Ovi kompleti nisu pokušaji vjerne rekonstrukcije jer se autorica ne pokušava dosljedno držati očitih osobina s likovnog prikaza kako u vrsti predmeta tako i njihovih svojstava (boja, vrsta materijala, dekoracija...), već ih razmatramo u kontekstu svojevrsne reinterpretacije tradicijskog odijevanja s jasno uočljivim autorskim pečatom.

Negdašnji modni duo, bračni par Anita i Mario Galić predstavljeni su svojim kompletima - interpretacijama ženske i muške svečane nošnje Splita,⁵ dok je rad trogirskih dizajnera

⁵ Oslanjanje ovih dizajnera na lokalnu tradicijsku odjevnu baštinu naglašeno je i na internetskim stranicama „Galić designa“: „odjeća s potpisom 'Galić design' dio je bogate tradicije, zbir nasljeđa vremena i osobne zrelosti. Baštineći oblike, boje, linije i ulomke dalmatinske etno-baštine, Galići su prošlost približili

Jelice i Borisa Burića-Gene (modni atelijer Gena) prezentiran interpretacijom muškoga svečanog kompleta.⁶

Četiri studijske rekonstrukcije Etnografskog muzeja Split

No, ovaj članak ima za cilj predstaviti jednu sasvim zasebnu kategoriju Zbirke – studijske rekonstrukcije koje su u cijelosti zamišljene i realizirane unutar Etnografskog muzeja Split. Riječ je o četiri ženska odjevna kompleta, tri splitska i jednom bračkom, nastalima kao rezultat rekonstrukcije na temelju starijih predložaka, odnosno likovnih prikaza nošnje koji su učestali prilozi putopisima iz druge polovice 19. st. Za rekonstrukciju ovih kompleta korišteni su i pisani izvori,⁷ a snažno uporište bile su do sitnih detalja proučene osobitosti originalnih predmeta iz fundusa Muzeja. Uz to što se željelo odjeću *dignuti s papira u stvarni prostor*, značajna namjera bila je osigurati podatke o građi, i to u smislu da se, ako nesretnim slučajem ili pukim protokom vremena propadne izvorna građa, vjernim rekonstrukcijama očuvaju materijalni podaci o predmetima.

Iako se ideja o osnivanju Zbirke rekonstruiranih nošnji javila i desetljeće ranije, spomenuti su rekonstruirani kompleti njezini prvi inventarizirani predmeti i nukleus oko koje se dalje gradi(la). Sve rekonstrukcije koje ovdje predstavljamo rezultat su uske suradnje muzejske savjetnice Sanje Ivančić (kao idejne začetnice rekonstrukcija i voditeljice *Zbirke jadranskih nošnji*), te Volge Lopušinsky Zoković, više restauratorice-tehničarke i Lidije Labrović-Mataić, više preparatorice iz radionice za tekstil Etnografskog muzeja Split, koje su svojim iznimnim poznavanjem

---

suvremenosti“ (<http://www.galic-design.hr/onama.html>). Takav primjer je i haljina izrađena za nastup Marijane Kužine na izboru ljepote *Miss Universe Hrvatske* 1999. godine. Ova haljina naknadno je darovana 2005. godine Etnografskom muzeju Split te nosi jedinstvenu inventarnu oznaku 630:SLT;4211.

⁶ Modni atelijer Gena je 2000. godine za „kreaciju prepoznatljivog hrvatskog muškog odijela“ dobio „Znak kvalitete izvornog hrvatskog proizvoda“ (<http://www.gena-trogir.com/rad-po-mjeri.html>). Hrvatska gospodarska komora dodjeljuje znakove kvalitete, a za znak „Izvorno hrvatsko“ navodi da ga nose „visokokvalitetni proizvodi i usluge Republike Hrvatske koji su nastali kao rezultat razvojno-istraživačkog rada, invencije, inovacije ili dugogodišnje tradicije“ (<https://znakovi.hgk.hr/o-znakovima/>).

⁷ Iako načelno nude detaljniji uvid u odjevne predmete i nošnje u cjelini, pokazalo se da su i pisani izvori manjkavi u opisu.

muzejske tekstilne građe, prepoznavanjem tkanina i tehnika izrade realizirale ove rekonstrukcije.⁸

Na samome početku stručnjakinje iz Etnografskog muzeja Split definirale su kako će pristupiti odjevnim kompletima - kao svojevrsnim reinterpetacijama u kojima bi kreativni autorski potpis bio jasno izražen ili će im cilj biti što vjernije približavanje vizualnim predlošcima. Odlučile su se za potonje – tako će se pri izradi kompleta nastojati uvažiti sve osobine nošnje čitljive s likovnih prikaza, fotografija i iz pisanih izvora. Jasna zapreka koje su odmah bile svjesne ticala se tkanina. Budući da originalna povijesna tkanina, čipka i drugi elementi nisu bili dostupni, odbačena je mogućnost izrade doslovne replike.

Usljedilo je promišljanje o tome što jednu rekonstrukciju čini uspješnom. Utvrđeni su osnovni principi na kojima je trebala počivati rekonstrukcija ovih četiriju kompleta. To su odgovarajuća tkanina, adekvatna vrsta, broj i kroj odjevnih predmeta. Izostanak bilo kojeg od ovih elemenata ozbiljno bi narušio kvalitetu završnog uratka.

Za precizno utvrđivanje kroja pojedinačnih odjevnih predmeta poslužila je izvorna građa iz fundusa Muzeja, ukoliko ona postoji. Usto, korištena je relevantna stručna literatura, a neka su krojna rješenja domišljato prilagođena dostupnoj tkanini. Iscrpno poznavanje tipologija splitske kao i bračke ženske nošnje temelj je na kojemu se zaključivalo o tipu i odgovarajućem broju odjevnih elemenata, s posebnim naglaskom na skrivene dijelove nošnje – one prekrivene drugim odjevnim predmetom - ili pak cijele stražnje dijelove koji na korištenim likovnim predlošcima nikada nisu oku vidljivi.

Kao poseban izazov među ovim odrednicama izdvojilo se pitanje tkanina. Budući da nam povijesne tkanine nisu bile dostupne,⁹ s namjerom da se pronađu što kvalitetniji zamjenski materijali, pretražene su sve trgovine metraže i pozamanterije u Splitu toga vremena, kada ih je bilo kudikamo više nego danas. Kao izrazito sretna okolnost pokazala se dostupnost pravog svilenog atlasa u lokalnoj trgovini tekstilnim materijalima, što je

---

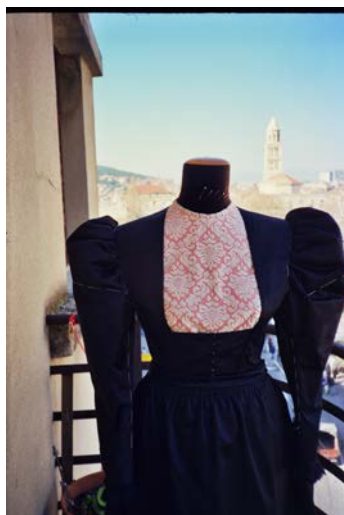
⁸ Podaci o rekonstrukcijama zabilježeni su 2022. godine iz *prve ruke*, odnosno u intervjuu kojeg sam provela s kolegicama Sanjom Ivančić i Volgom Lopušinsky Zoković, na čemu im toplo zahvaljujem.

⁹ „Suvremeni tehničko-tehnološki proces proizvodnje industrijskih tkanina iz trgovačkih mreža ne zadovoljava strukturu, teksturu i estetske vrijednosti negdašnjih proizvoda, a pokušaji autarkičnih tehnika izrade tkanja i nošnje su sporadični, necjeloviti i preskupi“ (Ivančić 2006).

već u ono vrijeme predstavljalo svojevrsnu rijetkost. Ova je tkanina korištena za izradu prve rekonstrukcije splitske ženske svečane nošnje, o kojoj ćemo niže u tekstu. Naspram toga, do nekih tekstilnih materijala (primjerice do crvene čoje¹⁰) nije se uspjelo doći, ni izravno u trgovini, niti eventualnom narudžbom. Kontaktirana je i varaždinska modna i tekstilna kompanija „Varteks d.d.“, međutim ni taj pokušaj pribavljanja tkanine nije urodio plodom. Stoga je odlučeno koristiti materijale koji su bili dostupni u lokalnim trgovinama, a o nekim rješenjima i kompromisima koji su pritom napravljeni ukazat ćemo niže u tekstu.

Krojeni dijelovi ovih rekonstrukcija spajani su uz pomoć električne šivaće mašine, dok su ručno izrađivani tek određeni detalji, kao što je vez, bojenje tkanine i sl.

Komplete ćemo predstaviti slijedom kojim su izrađivani, s naglaskom na povodima i(li) ciljevima samih rekonstrukcija, kao i tkaninama i tehnikama izrade.

3: rekonstrukcija svečanog ženskog splitskog kompleta, 630:SLT;1768/1-5

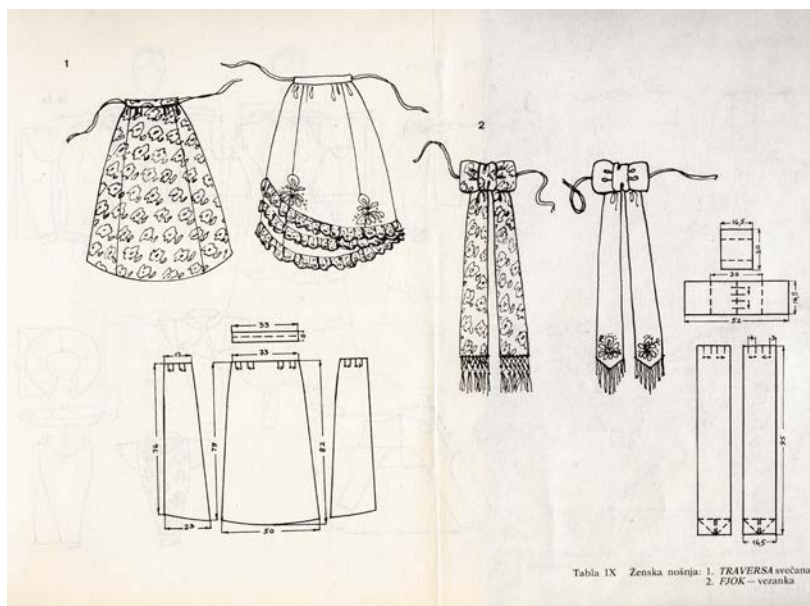
4: komplet u izradi, 1998. g.

---

¹⁰ Čoja je regionalni naziv za čohu, kupovnu vunenu tkaninu.

Prvi je izrađen u radionicama EMS-a, a odnosi se na svečanu žensku odjeću splitskih varoši. Dijelovi kompleta nose jedinstvenu inventarnu oznaku **630:SLT;1768/1-5**. Izrađen je 1998. godine povodom ranije spomenute izložbe pod nazivom *Splitska grandeca* autorice Sanje Ivančić, kojom je predstavljena pučka tradicija odijevanja grada Splita. Kao predložak poslužila je i jedna fotografija, dok se pri određivanju kroja naravno služilo i izdanjem *Narodna nošnja Splita: priručnik za rekonstrukciju nošnje* iz 1988. godine u autorstvu nekadašnje ravnateljice Etnografskog muzeja Split Ilde Vidović-Begonja.¹¹ Predanim radom stručnjaci iz EMS-a u cijelosti su rekonstruirali ovu nošnju, što je uvelike omogućeno akumuliranim poznavanjem razvoja ženske splitske nošnje sa čvrstim sidrištem u originalnim predmetima koji se čuvaju u fondusu Muzeja.

5: krojne skice iz knjige *Narodna nošnja Splita: priručnik za rekonstrukciju nošnje* autorice Ilde Vidović-Begonja iz 1988. g.

¹¹ Autorica izložbe Sanja Ivančić o dokumentarnim fotografijama kao mediju za proučavanju razvoja splitske nošnje napominje kako u „posebno dekoriranom fotografskom prostoru često predstavljaju idealnu sliku pojedinca kakvu sugerira sredina i stalež kojemu pripada“ (Ivančić 1998:19). Radne odjevne inačice, odnosno svakodnevna odjeća ostala je izvan fokusa objektiva, a tako i pažnje, što znači da nam ih je danas teže (katkad i nemoguće) predstaviti.

U kompletu nalazimo sljedeće dijelove: haljetak *kurtin* i plastron *peturin* (vidljivi na fotografskom predlošku), zatim suknju *brnicu*, pregaču *traversu* i vezanku *fjok*. Po svojim se odlikama ovaj komplet referira na svečano žensko odijevanje u Splitu početkom 20. stoljeća kada nekadašnji prsluk (*korpet*) zamjenjuje plastron, dok *kurtin* postaje zatvoreniji te poprima specifične rukave „napuhane“ u ramenom dijelu (rukavi *na pršut*).

Cilj izrade ove prve u nizu rekonstrukcija u EMS-u bio je ostvariti visokokvalitetnu kopiju koja bi mogla služiti kao supstitut originala iz tog razdoblja. Prema opisu Ivančić iz računalne baze podataka za inventarizaciju zbirki, povod izrade ovog kompleta je „zaštit[a] originala izloženih habanju prigodom njihovog izlaganja osobito za svakojake folklorne svrhe, ali i stručnih izložbi. Ono što ovaj komplet izdvaja od drugih popularnih rekonstrukcija za razna folklorna društva i prigode je to što je pokušaj pedantnog preslika originalnih svojstava predmeta u njihovoj punoj dimenziji, razmjerima i detaljima kako vanjskih vidljivih dijelova, tako i onih unutarnjih. Kroj je izvađen iz originala, svi dijelovi su višestruko postavljeni onako kako je to uobičajeno na originalnim predmetima, a materijali su najskupocjeniji i najkvalitetniji koji su se zatekli u Splitu u vrijeme izrade. Neke se vrste materijala (broširani damastni velur) nisu mogle naći, pa je simuliran od dva druga materijala“ (1998).

Druga dva kompleta ženske splitske nošnje koje ćemo niže predstaviti, uz pisane izvore kao predložak za rekonstrukciju koriste likovna djela. „Sretna je okolnost što je Split svojom izuzetnom arhitektonskom baštinom oduvijek izazivao pozornost i poticao prikazivanja svoje jedinstvene jezgre – rezidencijalne palače jednoga cara. Već rani likovni prikazi iz osamnaestoga stoljeća nadopunjuju hladnu arhitekturu ženskim i muškim figurama u živopisnoj odjeći. Iako ne možemo sa sigurnošću ustvrditi jesu li oni domicilno stanovništvo, slučajno zatečeni putnici namjernici, ili možda likovi iz mašte, ipak predstavljaju dragocjena iskustva u otkrivanju starijih oblika odijevanja“ (Ivančić 1998:13).

Nadalje, „[o]d sredine 19. stoljeća do sredine 20. stoljeća (...) pojavilo se, u kvantitativnom smislu, relativno malo 'mapa' ili korpusa u kojima su se prikazivale hrvatske narodne nošnje koje su za cilj imale očuvanje lokalnoga izričaja u trenutku kada europska globalizacijska kultura počinje dominirati našim krajevima“ (Braica 2009:118). Među mapama izdvaja se ona Franje Carrare *La Dalmatica descritta* 1846. koja je bila

zamišljena u 48 sveščića, ali je tiskanje prekinuto u pola knjige (Duplančić 1998:42). Među otisnutim sveščićima nalazi se i najstariji prikaz ženske nošnje otoka Brača talijanskog slikara Roberta Focosija pod nazivom *Žena s otoka Brača* (Ivančić 2003:45), koji nam je poslužio kao predložak za rekonstrukciju kompleta.¹²

Komplet se sastoji od osam dijelova, svaki od kojih danas nosi jedinstvenu inventarnu oznaku **630:SLT;2072/1-8**.¹³ Prvi je put rekonstruiran 1999. godine za potrebe novoosnovanog folklornog društva *Krejonca* iz Bola na otoku Braču i to u šest inačica, od kojih je svaka mjerama i proporcijama prilagođena konkretnim ženskim osobama kojima su kompleti namijenjeni.¹⁴

6: grafika R. Focosija iz likovne mape Francesca Carrare iz 1846. g. kao likovni predložak za rekonstrukciju ženske bračke nošnje, 630:SLT;1371

7: rekonstruirani komplet ženske bračke svečane nošnje, 630:SLT;2072/1-6

¹² O starinskom ženskom odijevanju otoka Brača vidi Ivančić 2003.

¹³ Cipele 630:SLT;2072/7 i 630:SLT;2072/8 kompletu su pridružene naknadno, 2011. godine, kao gotov industrijski proizvod kupljen u lokalnoj trgovini.

¹⁴ Folklornu družinu Krejonca osnovala je Jadranka Nejašmić 1999. godine. S ciljem opremanja plesača nošnjama, prikupila je fotografije i izvorne dijelove nošnje u lokalnoj sredini, te se za stručnom pomoći obratila Etnografskom muzeju Split, gdje su rekonstrukcije naknadno i realizirane.

Godinu iza odlučeno je da se izradi još jedan komplet, ovaj put s ciljem trajnog čuvanja u *Zbirci rekonstruiranih nošnji*, a koji najvjernije odražava Focosijev likovni prikaz. *Muzejski* se primjerak detaljem prsluka razlikuje od prvoizrađene rekonstrukcije. Za bračko je društvo odabrana jednostavnija verzija koja je plesačima olakšavala scenske izvedbe tijekom ljetnih mjeseci. Tako umjesto cjelovite košulje i prsluka u tom kompletu nalazimo plastron koji ih fingira.

S obzirom da jakna na likovnom predlošku ima prilično uske rukave, nije se inzistiralo na izradi košulje širokih rukava tipičnih za to doba. Štoviše, pod jaknom je predviđena košulja bez rukava po uzoru na splitske primjerke tog tipa iz fundusa Muzeja.

Za crveni *korpet* zvani *jelek*, odgovarajuća tkanina bila bi crvena čoja, međutim ona u to vrijeme nije bila dostupna pa se nabavila zamjenska tkanina crvene boje od umjetnih niti. Jakna je rekonstruirana na temelju dvaju originala sa susjednog otoka Hvara, izrađenih od *cica* - tanke pamučne tkanine s otisnutim cvjetnim uzorkom. Podstava jakne krojena je gotovo jednako kao vanjska tkanina, zajedno s kojom je i sašivena.

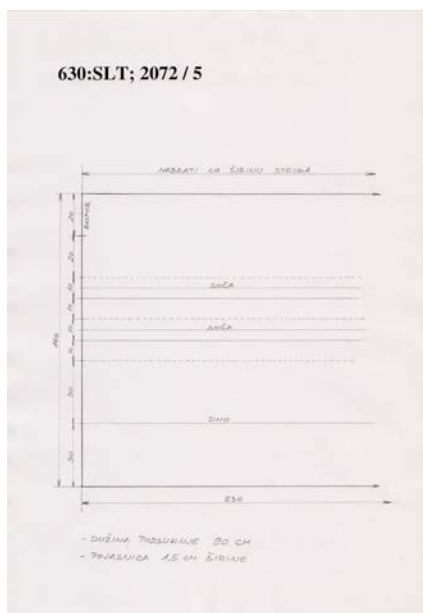
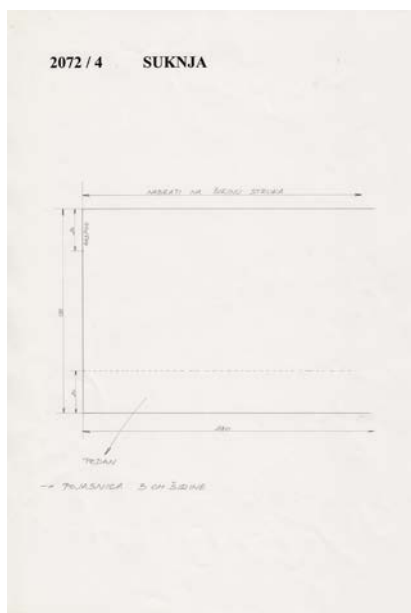

8-9: detalji rekonstruiranog ženskog bračkog haljetka

Ovakav način podstavljanja, odnosno istovremenog šivanja gornjeg sloja i podstave, uobičajen je za haljetke tog vremena, a razlog mu je bio praktične naravi. Naime, ukoliko se ukazala potreba za širenjem jakne, to se veoma jednostavno moglo izvršiti, budući da je dovoljno materijala predviđeno i podstavom i gornjom tkaninom.

U vrijeme izrade ovoga kompleta, dakle na samim počecima 2000-ih godina, bilo je znatno više trgovina metražne robe u gradu Splitu nego li je to slučaj danas. Također, bilježen je relativno bogat izbor *cica*, tada popularnog materijala za izradu kućnih haljina, što je predstavljalo sretnu okolnost za naše potrebe.

Suknja je izrađena od istovjetne tkanine kao i haljetak. U ponudi lokalnih trgovina metraže, pak, nije bilo *cica* plave boje koji bi odgovarao pregači s likovnog prikaza, pa je odabran *cic* s bordo cvjetićima i bijelim točkicama otisnutima na žutoj podlozi. Kompletu pripada i podsuknja za koju je odabrano kruće pamučno platno, *žutac*, kako bi se dobila voluminoznost suknje čitljiva u likovnom prikazu.

10-11: detalji rekonstrukcije: krojne skice za suknju i podsuknju

Povod za izradu druga dva ženska kompleta iz Splita bila je ponovno postavljena izložba *Spli'ska grandeca* čiji je naziv, obilježavajući preseljenje Muzeja u neposrednu blizinu splitske katedrale, dobio sufiks *U sjeni svetoga Dujе*. Izložba je, kao i novi izložbeni prostor i zgrada Muzeja uopće, otvorena 6. svibnja 2005. godine, uoči dana proslave gradskog zaštitnika svetoga Dujma, a u godini obilježavanja 1700. obljetnice grada Splita.

Izložba o pučkoj tradiciji odijevanja i povijesti grada Splita do prve polovice 20. stoljeća bila je prikladan izbor, budući da je splitska narodna nošnja jedan od najslikovitijih izraza tradicijske kulture grada (Ivančić 2005:512).

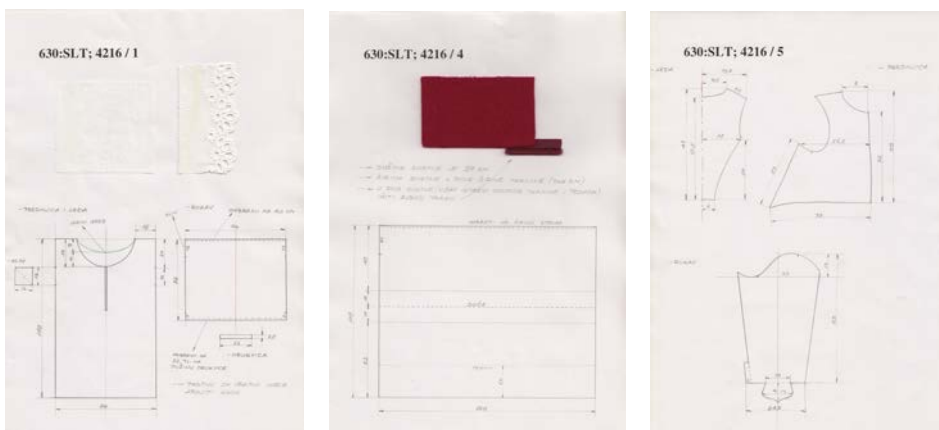
12: bakrorez T. Viera iz 1783. g. kao likovni predložak za rekonstrukciju splitske ženske nošnje

13: izvedena rekonstrukcija splitske nošnje, 630:SLT;4216/1-6

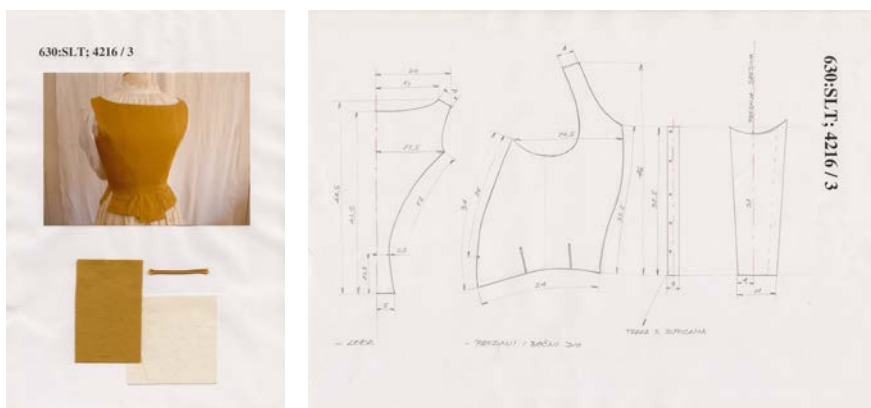
Komplet pod inventarnom oznakom **630:SLT;4216/1-6** rekonstrukcija je splitske ženske svečane nošnje prema prvom relevantnom likovnom prikazu splitske ženske nošnje - bakrorezu Teodora Viera iz 1783. godine.¹⁵ On „prikazuje splitsku pučanku u tipično mediteranskom ruhu. (...) [Š]iroka, nabrana suknja s pregibom crvene je boje; žuti prsluk tijesno pripijen uz tijelo vezan provučenom vezicom kroz niz rupica uzduž prsiju; plavi, kratki haljetak dugih rukava koji seže do struka. Ispod njega i prsluka naziru se rubovi košulje. Na nogama su modre čarape i plitka (kožna) obuća u boji suknje. Oko struka je pojas, vjerojatno tkan

¹⁵ Teodoro Viero mletački je bakrorezac koji je 1783. godine tiskao zbirku od 120 listova s prikazima raznih nošnji, među kojima je i splitska varošanka (Duplančić 1998:39).

jer kraj koji visi niz desni bok završava kiticom. Na glavi je marama vezana na potiljku. Ova nošnja još nema atribute splitske nošnje, te da nije označena kao Donna del Borgo di Spalato, teško bi joj odredili provenijenciju do općeg mediteranskog tipa“ (Ivančić 1998:15).

14-16: krojne skice za košulju, suknju i haljetak

17-18: iz muzejske dokumentacije - detalji krojne skice za prsluk

Odmah na početku rekonstrukcije pretpostavljeno je da su suknja i jakna ovog kompleta od vunene tkanine. Ovakav tip kratke jakne sličan je kaštelanskoj jakni od vunenog pana koja se čuva u fundusu i koja je poslužila kao orijentir pri rekonstrukciji

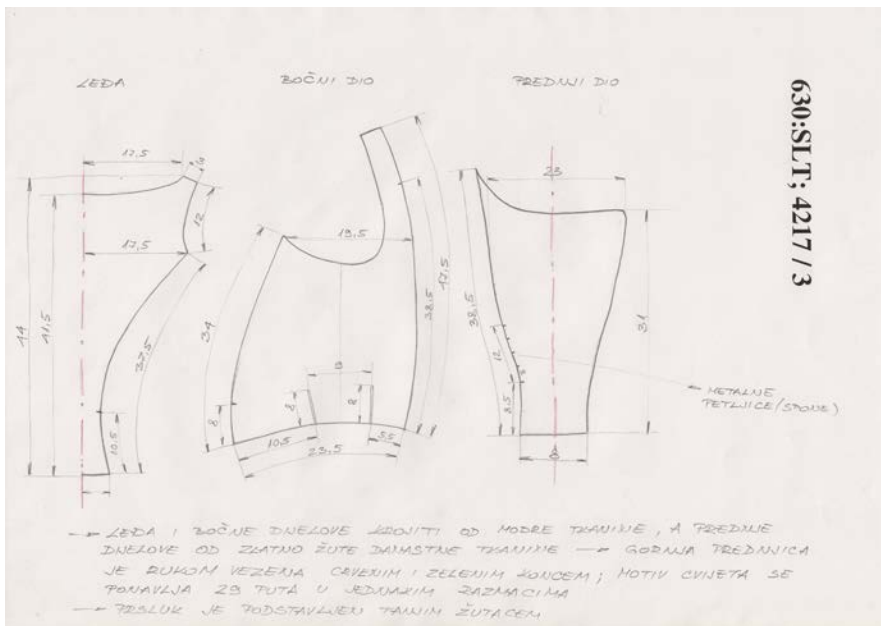
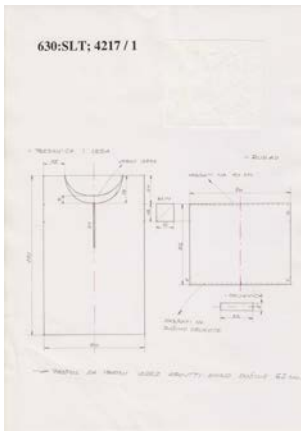
ovog odjevnog predmeta. Suknja je trebala biti od crvene čoje, što bi odgovaralo sličnim suknjama jadranskog areala. I pri izradi ovog kompleta problem je bio nabaviti kvalitetne materijale. Za suknju je pronađena vunena tkanina nešto zagasitije crvene nijanse, a za jaknu modra vunena tkanina. Prsluk je izrađen od pamučnog satena, a pri rekonstrukciji je određen izazov predstavljao odgonetnuti kako se kopča ili veže. Na likovnom prikazu uočljive su rupice na prsima s jednom provučenom trakicom, ali nije vidljivo kako se traka veže. Stoga je odlučeno da se traka raspusti na donjem kraju i fiksira čvorićem. Košulja je izrađena od tankog pamučnog platna, dugih je rukava na dnu kojih je (kao i na vratu te prsnom otvoru) prišivena kupovna čipkana traka. Podsuknja je od debljeg pamučnog platna, žutaca, kako bi se postigao volumen suknje. Pojas je izrađen od gotove kupovne trake na koje su dodane metalne zakovice te resa na završetku.

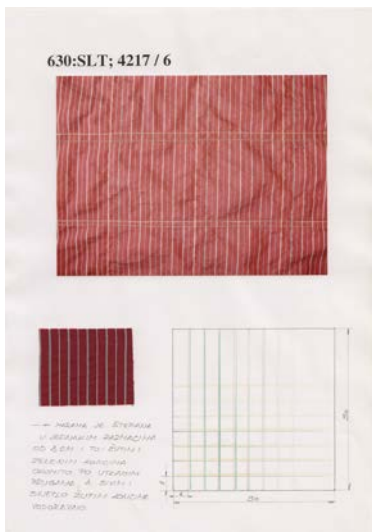
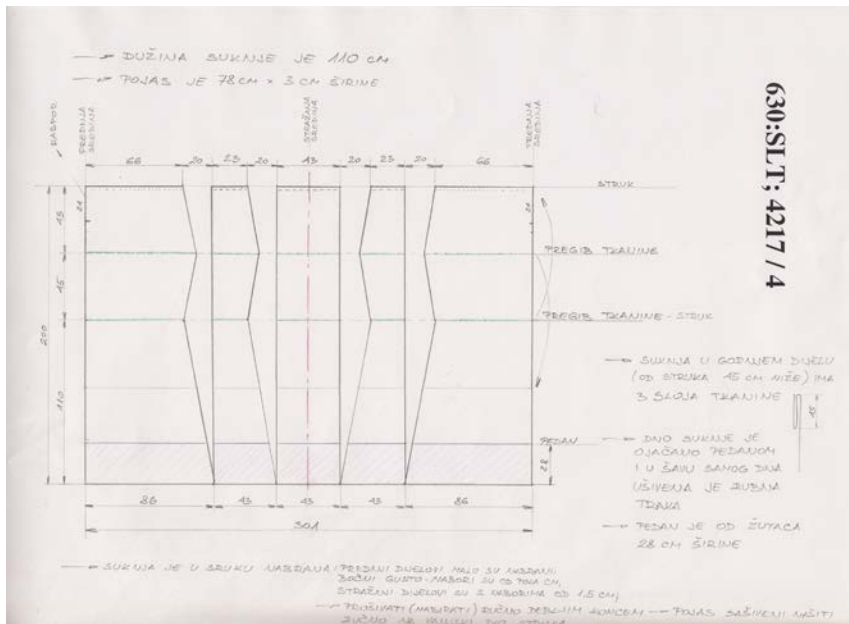
19: djelo R. Fososija iz 1846. g. kao likovni predložak za rekonstrukciju splitske ženske nošnje, 630:SLT;1370
20: izvedena rekonstrukcija splitske nošnje, 630:SLT;4217/1-7

Sljedeći komplet **630:SLT;4217/1-7** nastao je na temelju djela Roberta Fosocija iz 1846. godine, koje nalazimo u već spomenutoj mapi Franje Carrare. „[V]remenska razlika od pola stoljeća između ova dva likovna prikaza, doradila je splitsku nošnju do nama prepoznatljive razine. (...) Suknja se sastoji od dva dijela: uskog prslučića krojenog tako da tijesno priliježe uz tijelo i nabranog krila vjerojatno zašivenog za dno prslučića. Kao što se na prvom prikazu nazire, prslučić se pripija uz tijelo unakrsnim vezanjem uzice kroz niz rupica uzduž prsiju poput steznika. Ova dva dijela možda su izrađena od istog materijala, no sigurno su različite boje. Ispod prslučića suknje je drugi prsluk, nama prepoznatljiv kao *korpet* splitske nošnje. Kasnijom redukcijom suknje samo na krilo, *korpet* će se afirmirati kao gornji dio ruha, no i ovdje se ističe svojom slikovitom, svilenkastom tkaninom i dvorednom niskom filigranskih dugmadi. Košulja koja se oblači prva do tijela ima široke, u zapešću gusto nabrane rukave. Maramo oko vrata prekriva okrugli, sitno nabrani vratni izrez košulje. Na već postojećim osnovama košulje, suknje i prsluka pojavljuju se neke nove pojedinosti koje će ostati odrednicama splitske nošnje sve do kraja njenoga postojanja. Ova varijanta nema više pojas, već ga je zamijenio jedan novi predmet – *traversa*, pregača koja visi niz prednjicu suknje. Novina je i marama oko vrata, dopunjena mnoštvom nakita. Prepoznajemo *kordun* s privjeskom, *rećine sa šest botuna* i prstenje na svakom prstu osim palca. U desnoj ruci drži bijeli rubac, a u lijevoj lepezu umjesto, ranije, preslice i vretena. Na nogama se naziru bijele čarape i vrlo plitka kožna obuća – *nestve*. Pretpostavljamo, prvo po obilju nakita, da je ovo svečana ženska nošnja polovine 19. stoljeća“ (Ivančić 1998:15,16).

21-24: iz muzejske dokumentacije o rekonstrukciji splitske ženske nošnje: krojne skice pojedinih odjevnih predmeta i detalji o tkaninama

25-26: iz muzejske dokumentacije o rekonstrukciji splitske ženske nošnje: krojne skice pojedinih odjevnih predmeta i detalji o tkaninama

Za izradu suknje odabran je pamučni keper, čvršća tkanina na bijelo-modre prugice. Košulja je od tanjeg bijelog pamučnog platna, iskrojena od pravilnih pravokutnih dijelova, uz izuzetak vratnog okruglog izreza. Podsuknja je, opet radi postizanja volumena suknje, izrađena od krutoga *žutaca*. Prsluk se zatvara *botunima* te se steže pozamanterijskom trakicom, kojom je prsluk i obrubljen. Izrađen je od kombinacije dvaju tekstilnih materijala, tanjeg modrog *jeansa* i damastne tkanine upotrebljavane za stolnjake. Na prsni dio prsluka, na žuti damast, pamučnim je koncem ručno izvezeno 29 cvjetova kako bi se predmet što više približio svojem predlošku. Pregača je od jednakog materijala kao prednji dio prsluka, no na nju su još pridodane rukom bojene te vezene uzdužne pruge pastelnih nijansi crvene i zelene boje. Za izradu marama korištena je viskozna tkanina s diskretnim prugicama, a karirani uzorak *dubrovačkog šudara* postignut je naknadnim *štepanjem* (prošivanjem) tkanine raznobojnim linijama.

U radionicama EMS-a izrađeno je 6 dijelova ovoga kompleta, dok je 630:SLT;4217/7 – metalni lanac s križem, pridružen kompletu kao kupovni industrijski proizvod.

***

Podatak da su predmeti iz muzejske *Zbirke rekonstruiranih nošnji* redom suvremenog postanka nekome bi mogao biti iznenađujući. Uvriježeno je, naime, mišljenje u domaćoj javnosti kako su etnografske zbirke orijentirane na prikupljanje *starih predmeta kojih više nema*, odnosno predmeta koji su uglavnom izgubili svoju nekadašnju funkciju uslijed industrijalizacije i modernizacije. Možemo reći da to jest istina, ali nipošto cjelovita. Praksa prikupljanja življene svakodnevice poznata je u muzejskim okruženjima već desetljećima. Još 1977. godine muzeji u Švedskoj osnovali su *Samdok*, udruženje kojemu je glavni cilj bilježenje i istraživanje suvremenog života (Antoš 2014:116) - bavljene sadašnjošću i njezinim *skupljanjem* dobro je poznato muzealcima ne samo u etnografskim i povijesnim muzejima, već muzealcima općenito. Stoga su predmeti novijeg (i suvremenog) postanka uobičajenim dijelom etnografskih zbirki, kako je to i u Etnografskom muzeju Split. No, nijedna zbirka ove muzejske ustanove nije usmjerena na prikupljanje predmeta primarno suvremene provenijencije i uporabe kao što je *Zbirka rekonstruiranih nošnji*. Ova Zbirka sa svojim ciljevima – bilježenje suvremenih kulturnih procesa: nove izrade, upotrebe, stilizacije i

(re)interpretacije tradicijskih odjevnih oblika – predstavlja svojevrsan preokret u dotadašnjem promišljanju razvoja zbirke Etnografskog muzeja Split te je, smatramo, utrla put osnivanju novih muzejskih zbirki orijentiranih na *skupljanje sadašnjosti*.

Zaključak

Predstavljena četiri rekonstruirana kompleta, u cijelosti zamišljena i realizirana u Etnografskom muzeju Split, izgradila su jezgru *Zbirke rekonstruiranih nošnji*, najmlađe zbirke ove muzejske ustanove. Primarno usmjerenje na bilježenje i prikupljanje predmeta svakodnevice čini ju jedinstvenom među zbirkama Etnografskog muzeja Split.

Rekonstruirati nošnju na temelju likovnih prikaza i/ili postojećih predložaka složen je postupak koji uključuje idejnu fazu, pripremu i provedbu same rekonstrukcije. U tom procesu pojavljuje se niz izazova, pitanja i dvojbi koje treba razriješiti. Primarno valja definirati je li krajnji cilj dosljedna rekonstrukcija ili, pak, reinterpretacija nekadašnje nošnje. Važna stavka svakako je i određivanje, zatim nabava i/ili izrada materijala koji će zamijeniti povijesne tkanine, a osobito zahtjevno je utvrđivanje kroja svakog pojedinačnog predmeta.

Opisano iskustvo može poslužiti kao dragocjena pomoć pojedincima i ustanovama u vlastitim izvedbama rekonstrukcija iste ili srodne građe prema dostupnim predlošcima u vidu različite pisane, likovne, usmene i ine sekundarne dokumentacije. Ukoliko bi ovaj tekst ohrabrio daljnja promišljanja o rekonstrukciji povijesnih odjevnih kompleta, njegova temeljna namjera bila bi ostvarena.

Literatura i izvori

- ANTOŠ, Zvezdana. 2014. „Skupljanje“ sadašnjosti u etnografskim muzejima. *Etnološka istraživanja vol 18/19*. Zagreb: Etnografski muzej Zagreb, 115-127.
- BRAICA, Silvio. 2009. Nastanak likovnih mapa i putopisa. *Ethnologica Dalmatica vol. 17*. Split: Etnografski muzej Split, 117-133.
- BUŠIĆ, Katarina. 2014. Iskustva, problemi i promišljanja primijenjene etnologije: suvremena značenja i pojavnosti *narodne nošnje*. *Etnološka istraživanja vol 18/19*. Zagreb: Etnografski muzej Zagreb, 163-188.
- BUŠIĆ, Katarina. 2016. Narodna nošnja u kulturnim praksama 19. i 20. stoljeća – od uporabnog do simboličnog. U: *Smotre folklor i simboli identiteta* (ur. Katarina Bušić, Zorica Vitez). Zagreb: Etnografski muzej, 55-150.
- DUPLANČIĆ, Arsen. 1998. Bilješke uz mapu „Splitska narodna nošnja“. U: *Spli'ska grandeca* (ur. Silvio Braica). Split: Etnografski muzej Split, 37-44.
- IVANČIĆ, Sanja. 1998. Sve splitske nošnja. U: *Spli'ska grandeca* (ur. Silvio Braica). Split: Etnografski muzej Split, 13-30.
- IVANČIĆ, Sanja. 2003. Starinsko odijevanje žena otoka Brača. *Ethnologica Dalmatica vol. 12*. Split: Etnografski muzej Split, 48-50.
- IVANČIĆ, Sanja. 2004. Globalizacija – nova pojava ili novi trendovski termin. *Ethnologica Dalmatica vol. 13*. Split: Etnografski muzej Split, 137-140.
- IVANČIĆ, Sanja. 2005. Izložba Etnografskog muzeja Split – U sjeni svetoga Duje: Spli'ska grandeca. *Tekstil. Časopis za tekstilnu kulturu i konfekciju vol. 54, br. 10*. Zagreb: Hrvatski inženjerski savez tekstilaca, 512-513.
- IVANČIĆ, Sanja. 2006. „Narodna nošnja: mega zvijezda medijskog i scenskog predstavljanja Hrvatske“. Stručno-znanstveni skup Predstavljanje tradicijske kulture na sceni i u medijima, Etnografski muzej Zagreb (izlaganje)
- KALE, Jadran. 2008. Je li "narodna nošnja" narodna? *Etnološka tribina 31, vol. 38*. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo i Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta, 109-126.
- VITEZ, Zorica. 2016. Pola stoljeća Međunarodne smotre folklor. U: *Smotre folklor i simboli identiteta* (ur. Katarina Bušić, Zorica Vitez). Zagreb: Etnografski muzej, 9-52.

Arhivska građa
Muzejska dokumentacija Etnografskog muzeja Split – računalna
baza podataka za inventarizaciju zbirki M++

Elektronički izvori

<https://www.pirn.hr/o-nama/razvoj-ustanove> (pristupljeno
12.04.2022. godine)

<http://www.gena-trogir.com/rad-po-mjeri.html> (pristupljeno
16.05.2022. godine)

<https://znakovi.hgk.hr/o-znakovima> (pristupljeno 16.05.2022.
godine)

<http://www.galic-design.hr/onama.html> (pristupljeno 16.05.2022.
godine)

FOUR CLOTHING SETS AS A BEGINNING COLLECTION OF RECONSTRUCTED COSTUMES

(Summary)

The paper aims to present four studio reconstructions of women's costumes from Split and the island of Brač, which were entirely designed and realized in the Ethnographic Museum in Split, and form the basis around which the Collection of Reconstructed Costumes was formed. Efforts will be made to draw attention to important places in the consideration of the reconstruction of traditional clothing in general, according to the templates of various written, artistic, oral and other secondary documentation. The importance of documenting the present within the framework of institutional museum activities is indirectly pointed out.

Keywords: Collection of reconstructed costumes, women's traditional clothing, Split, Brač, (folklore) costume, documenting the present